

Què és l'Ètica?

Objectius específics

1. Identificar i diferenciar adequadament la moral i l'ètica.
2. Conèixer i utilitzar amb propietat el vocabulari ètic bàsic.
3. Fer conscient que totes les persones posseïm uns valors morals amb els quals prenem decisions.
4. Adoptar una postura crítica davant dels valors morals que la societat ens inculcar.
5. Fer conscient que compartim alguns dels nostres valors morals amb altres persones.
6. Comprendre que només amb el diàleg racional i el consens (i no "per la força") podem establir uns valors morals que siguin acceptats voluntàriament per la comunitat.
7. Analitzar textos breus de caràcter ètic i a expressar, oralment i per escrit, de forma raonada, les pròpies opinions, així com les solucions als problemes morals.
8. Ser conscients de la necessitat d'adoptar una actitud de compressió i respecte, però també crítica, dels valors distints dels propis.

Continguts Conceptuals

1. Ètica i moral.....	3
2. Tasques de l'ètica.....	4
3. Alguns conceptes rellevants.....	5
3.1 Accions morals.....	5
3.2 Normes morals.....	6
3.3 Responsabilitat moral.....	6
3.4 Valoració moral.....	7
3.5 Obligació moral.....	7
3.6 Dilemes morals.....	8

Continguts Procedimentals

1. Analitzar textos de caràcter ètic per identificar els problemes plantejats, les solucions proposades així com l'argumentació utilitzada.
2. Elaborar un mapa conceptual.
3. Expressar per escrit i oralment les pròpies opinions, amb coherència, sobre els temes tractats en classe, al marge de tota improvisació i superficialitat.
4. Realitzar treballs en equip d'anàlisi de problemes morals i de síntesi de posicions.
5. Plantejar, individualment i en grup, possibles solucions als problemes ètics que es plantegen a l'aula.

Continguts Actitudinals

1. "Escoltar" les opinions de les altres persones amb respecte, i tractar d'aprendre d'elles.
2. Respectar de manera crítica els valors i les opinions morals diferents de les pròpies.

Enquesta inicial

1. Què entens per "ètica"? I per "moral"? Tenen algun interès per a tu?
2. Creus que el comportament moral és exclusiu de l'espècie humana o penses que la resta d'espècies animals també el tenen?
3. Què entens per "normes morals"? Assenyala tres normes morals que et semblen importants.
4. Què és per a tu la "responsabilitat"? Descriu una situació de la vida quotidiana on aparega la responsabilitat de les accions comeses?
5. Què entens per "valors morals"? Per a què creus que serveixen? Enumera tres valors morals que consideres importants.
6. Creus que és important aprendre a valorar moralment el teu propi comportament i el de les altres persones? Per què?
7. Sents que tens l'obligació de comportar-te de la manera què ho fas? O, hi ha algun lloc on et trobes realment lliure?
8. Què és per a tu un "dilema moral"? Has tingut alguna vegada que resoldre algun problema d'aquest tipus? Comenta la teua experiència.

1. Ètica i moral

“Ètica” deriva de la paraula grega *ethos*. Hi ha dos **significats etimològics** associats a “ètica” en el llenguatge grec que revelen dues maneres d'entendre i explicar el comportament de les persones:

a) *Êthos* (ἦθος) significava “caràcter”, “manera de ser”. Aquest és el sentit que té la paraula “ètica” als poemes d'Homer (s. -IX o -IIIIV), *Il·líada* i *Odissea*.

Segons aquesta manera d'entendre l'ètica, el comportament moral depèn del “caràcter” o “manera de ser” de les persones. El “caràcter” o la “manera de ser” ve determinada per l'herència (genètica o social) i, per tant, no es pot modificar. Així, doncs, les normes i els valors morals són immutables.

b) Posteriorment (s -V), *éthos* (ἔθος) significà “ús”, “costum”, “hàbit”. Amb aquest sentit apareix la paraula “ètica” als escrits de la sofística, de Plató, d'Aristòtil...

Segons aquesta manera d'entendre l'ètica, el comportament moral depèn dels hàbits o costums. Els hàbits o costum són producte de l'acord social i, per tant, es poden modificar amb nous acords socials. A més a més, com que els hàbits o costums els aprenem, necessitem de l'**educació moral** per aconseguir hàbits de “bon” comportament.

“**Moral**” deriva del llatí *mos*, *moris*. El seu significat etimològic era “costum”, i també “norma” o “precepte”. De la fusió d'ambdós sentits (“costum” i “norma”) sorgí la concepció llatina de la moral: la moral, entesa com “bon costum”, està conformada pels diferents **models socials de comportament**. Aquest models funcionen com patrons de bona conducta i serveixen per valorar el comportament de les persones. Així, doncs, quan parlem de “moral”, parlem de “formes de vida” les quals reflecteixen les idees compartides sobre el valor i el sentit de les coses.

Ètica i moral. Si unim els significats etimològics de les paraules “ètica” i “moral”, tenim que la **moral** està conformada per les accions i els productes humans susceptibles de ser valorats com “bons” o “dolents”. I que l'**ètica** és una reflexió filosòfica sobre el nostre comportament moral (sobre els costums, les normes, la responsabilitat, els valors, l'obligació...) adreçada a buscar solucions dels problemes que té una persona amb si mateixa (resolució de conflictes intrasubjectius) i dels que apareixen en la convivència amb altres persones (resolució de conflictes intersubjectius).

Així doncs, l'ètica és la reflexió filosòfica sobre la moral. O, dit d'una altra manera, l'objecte d'estudi de l'ètica és la moral.

2. Tasques de l'ètica

Per a reflexionar sobre la moral, l'ètica fa una investigació filosòfica sobre el comportament moral de les persones. El punt de partida és, doncs, la descripció de la vida quotidiana (**ètica descriptiva**). A continuació procedeix a criticar i reformular les normes morals vigents en la vida quotidiana d'acord amb principis ètics racionals (**ètica normativa**). Aquests principis també són revisats i qüestionats per una reflexió crítica més profunda (**metaètica**). Finalment, després d'aquesta doble revisió crítica, l'ètica ens ofereix normes, valors i principis morals concrets per orientar la nostra conducta en la vida quotidiana (**ètica aplicada**).

Ètica descriptiva o empírica. Pretén descriure els diferents fenòmens de la vida moral, explicar-los i fer una teoria general de la conducta humana. Un dels fenòmens que més li interessin és el del **procés de moralització** o de transmissió de normes morals. La investigació sobre aquest procés li ha permet, a l'ètica descriptiva, fer palès que el nostre comportament és fruit d'un **procés de**

socialització el qual ens “modela” amb les normes, els valors i els principis morals predominants en la nostra cultura. Però, el nostre comportament no és només un producte de la nostra cultura. Nosaltres també podem decidir quina “manera de viure” volem. Nosaltres, amb el nostre comportament moral, també “modelem” (transformem) la nostra cultura. A més a més, la investigació sobre el procés de moralització li ha permès, a l'ètica descriptiva, de fer palès el fet que decidir “no-seguir” algunes de les normes imposades per l'ús i el costum suposa haver de superar nombrosos entrebancs. Per últim, conèixer qui són els agents socialitzadors, què ens transmeten i per a què, fa que l'ètica descriptiva ens ajude a decidir quines normes morals mereixen ser obeïdes i quines cal ignorar o substituir per poder construir la nostra “forma de vida”.

Ètica normativa. Pretén establir principis generals que s'autorrecomanen i que fonamenten de manera racional (sense apel·lar a éssers sobrenaturals) les normes morals vigents. Ens proporciona sistemes de normes morals per a abastar la “vida bona”. Per exemple, l'ètica de Plató ens diu que “és preferible sofrir la injustícia que cometre-la”; l'utilitarisme, que hem de comportar-nos de manera que les conseqüències dels nostres actes proporcionen la major felicitat possible al major nombre de persones; l'ètica de Kant ens diu: “obra només segons aquella màxima [norma] que pugues voler que es convertisca, alhora, en llei universal”.

Ètica crítica o metaètica. És una reflexió crítica sobre les ètiques normatives. Investiga el llenguatge que utilitzem quan parlem sobre el que hem de fer o què volem dir quan diem que una acció és “bona”

Ètica aplicada o ètica pràctica. Proposa normes morals concretes aplicables a la nostra vida quotidiana. Aquestes normes es tradueixen en codis deontològics (elaborats per majories o per consens) com ara els de la pràctica mèdica, els de la creació i utilització de noves tecnologies, els dels negocis, els de la política, etc.

Com veiem, el punt de partida i el punt d'arribada de la reflexió ètica és la vida quotidiana. I açò és així, perquè el que a nosaltres ens preocupa és saber si el dret a la propietat privada és just, si ens mereixem rebre una assistència mèdica adequada, si podem decidir sobre la maternitat i/o la paternitat, si podem triar morir dignament, si hem d'obeir totes les lleis vigents, si la violència és un mètode per a resoldre conflictes, si volem tenir llibertat d'expressió, si està justificat el paternalisme, si és just el sistema econòmic capitalista...

3. Alguns conceptes rellevants

L'anàlisi d'una acció moral (per exemple, "ajudar una persona agredida"), ens descobreix l'existència d'una sèrie de conceptes interrelacionats tals com "norma", "responsabilitat", "valor" "obligació". Veiem: l'anàlisi de l'acció moral "ajudar una persona agredida" ens revela, en el nostre comportament, el *valor* del respecte a la integritat física o psíquica de les persones, l'obediència a la *norma* moral "les persones hem d'ajudar-nos entre nosaltres", l'*obligació* de complir tal norma perquè *valorem* positivament aquest tipus de comportament i la *responsabilitat* nostra d'evitar les agressions en la mesura de les nostres possibilitats. En aquest apartat tractarem d'aclarir el significat de tots aquests conceptes.

3.1 Accions morals

Cada dia, i al llarg de tota la nostra vida, fem múltiples accions: la digestió, respirar, menjar, anar al cine, llegir un llibre, estudiar, cuinar, netejar, conviure, denunciar les injustícies... De totes aquestes accions, només són morals les que fem de manera **conscient** i **lliure** i, a més, tenen **conseqüències** sobre altres persones. Ací tenim la definició d'acció moral. Segons aquesta definició, només les persones podem fer accions morals.

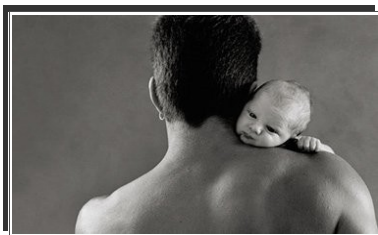
Una acció moral es descompon en els següents elements:

- El **motiu** (per què ho faig?) que ens mou a actuar. Per a què l'acció siga moral, el motiu ha de ser conscient.
- La **intenció** (per a què ho faig?) que tenim, el resultat que pretenem aconseguir, és a dir, el **fi** que busquem. La consciència del fi i la decisió d'actuar fan que les accions morals siguin **voluntàries** (les fem perquè així ho hem decidit).
- Els **mitjans** (com ho faig?) que emprem per aconseguir el fi desitjat. L'elecció dels mitjans ha de tenir en compte que "el fi no justifica els mitjans".
- El **resultat** (la realització de l'acció) i les **conseqüències** (com afecta la nostra acció a les persones que ens envolten). Què aconseguisc en fer-ho?

3.2 Normes morals

Abans de definir què són les normes morals, hem de saber que:

- Una norma és una regla o pauta que indica com fer alguna cosa.
- Les normes expressen obligacions (diuen que “quelcom” és un deure).
- Hi ha diversos tipus de normes:
  - Normes de cortesia: S'ha de cedir el pas a les persones majors.
  - Normes de trànsit: S'ha de respectar el pas de vianants.
  - Normes de convivència social: S'ha de mantenir neta l'aula.
  - Normes morals: S'ha de dir la veritat.
  - Normes legals: S'ha de pagar impostos a l'Estat.

Les **normes morals** són normes generals que regulen la conducta de les persones, en la seua relació amb altres persones, en els aspectes que fan referència a la preservació de la integritat física, el benestar, la distribució equitativa dels recursos limitats i la llibertat d'actuar.

Hem de tenir present que la força del costum i la inèrcia de la tradició ens porten moltes vegades a demanar respecte i obediència a normes morals que ja han deixat de complir la funció per a la qual foren concebudes. D'aquí la necessitat d'ajustar i canviar algunes de les normes morals vigents en la nostra cultura.

3.3 Responsabilitat moral

Abans hem definit l'acció moral com aquella que és feta de forma conscient i lliure i, a més, té conseqüències sobre el comportament d'altres persones.

La responsabilitat té a veure amb la consciència i amb la llibertat. Només serem responsables de la nostra conducta moral quan:

- **el nostre comportament tinga un caràcter conscient.** És a dir, quan coneguem les circumstàncies i conseqüències de les nostres accions. La ignorància és un eximent de la responsabilitat, però aquesta exempció només estarà justificada quan no siguem responsables de la nostra pròpia ignorància.
- **la nostra conducta siga lliure.** Si ens trobem coaccionades per causes externes, perdem el control sobre els nostres actes i se'ns tanca el camí de l'elecció i la decisió pròpies (perdem la llibertat). El resultat és que fem actes no decidits lliurement i, per tant, no se'ns pot fer responsables dels nostres actes. Ara bé, que la coacció exterior ens pugui anul·lar la voluntat (llibertat) i ens pugui eximir de la responsabilitat, açò no s'ha de prendre en un sentit absolut. Perquè en la majoria de casos, a pesar de la coerció externa, ens queda un marge d'opció i, per tant, de responsabilitat moral.

3.4 Valoració moral

La moral, com ja hem vist, es refereix tant a les accions com als productes humans que poden ser valorats com “bons” o “dolents”. La valoració moral consisteix a atribuir un valor a una acció o producte humà. En l'acció de valorar trobem aquests tres elements:

- **El valor atribuïble.** Encara que no hi ha acord respecte a què són els **valors**, podem definir-los com un conjunt no ben especificat de termes que denoten entitats abstractes (que no són objectes). Són valors els termes com ara pau, justícia, bellesa, felicitat, bé, llibertat, igualtat, solidaritat, amistat, autoestima... Els valors representen *l'haver de ser* (l'ideal o utopia), no el *ser* (la realitat), per això són “guies de conducta”. En general, els valors sempre han anomenat defectes, faltes, alguna cosa que no tenim, però que hauríem de tenir. Per això, els valors ens serveixen per a denunciar les carències de la societat i per a intentar transformar-la. Per exemple, quan diem que la societat ha de ser justa, el que fem és dir que ara la societat no és justa, però podem aconseguir que ho siga. Actualment s'accepta que els valors, principis i ideals de la nostra cultura vénen recollits en els denominats “drets fonamentals”, expressats en la “Declaració Universal dels Drets Humans”.
- **L'objecte valorat.** Els objectes susceptibles de valoració moral són les accions morals, els actes humans els resultats i les conseqüències dels quals afecten altres persones.
- **La persona que valora.** Quan valorem emetem un judici sobre la bondat o maldat dels actes morals. Jutgem des dels principis, normes i valors propis que tenim interioritzats. És a dir, valorem des de la nostra cultura.

Per a fer una valoració adequada dels actes morals, hem de tenir en compte tots i cadascun dels elements constitutius de les accions morals (motivació, intenció, fi, mitjans, resultats i conseqüències). I per a valorar adequadament una persona hi ha que considerar els seus actes globalment, i no de manera aïllada. Els actes aïllats no defineixen la nostra personalitat moral. No som mentideres perquè hagem dit alguna mentida.

3.5 Obligació moral

El nostre comportament moral està orientat per les normes morals. Les normes morals, com ja hem vist, expressen obligacions (diuen que “quelcom” és un deure). Així doncs, podem dir que tenim l'obligació de comportar-nos segons les normes morals i d'evitar els actes prohibits per elles. Però aquesta obligació ha de ser “triada” i no imposada; ha de ser fruit d'una convicció interior: només estem obligades moralment quan **coneixem** les normes, quan les reconeixem com a pròpies, i podem triar complir-les optant lliurement entre diverses alternatives.

3.6 Dilemes morals

Quan una persona es troba en una situació que li exigeix complir amb dues o més deures alhora, però només pot complir un d'ells, es troba davant d'un problema o dilema moral. Amb freqüència, els dilemes morals són comparats amb conflictes tràgics de solució impossible a causa de la contraposició de normes morals irreconciliables. No obstant es tracta d'un fenomen quotidià que es dona en tots els àmbits de la nostra vida (familiar, professional i personal).

Un cas de dilema moral, proposat per Esperanza Guisan, és el següent: imaginem una dona que, per a continuar la seua vida, necessita que el seu marit abandone la seua actual carrera professional o política. Ho necessita en el sentit que, si no ho fa, ella es sentirà abandonada, sotmesa a depressions contínues les quals empitjoraran gradualment el seu estat físic i mental, la qual cosa faria témer un desenllaç fatal (el suïcidi). Deu l'home sacrificar la seua carrera professional per a què la dona no es suïcide? Quina vida ha de prevaler sobre l'altra? Quin concepte de vida ha de ser prioritari?

La resolució de dilemes morals no consisteix únicament a resoldre conflictes entre valors, principis o drets (dret a la vida enfront del dret a l'èxit professional). També cal valorar i arbitrar els distints interessos de les persones que s'hi troben implicades.

En açò consisteix l'ètica:
 en proporcionar-nos els elements necessaris per poder resoldre
 els nostres conflictes (intersubjectius i intrasubjectius),
 de manera que puguem aconseguir l'equilibri psíquic,
 potenciar les nostres possibilitats de "gaudi"
 i aconseguir unes relacions harmòniques i justes
 amb les altres persones.

Bibliografia

- Guisen, Esperanza. *Introducció a l'ètica*. Ed. Càtedra. Madrid 1995
- Hidalgo Tuñón, Alberto. *Què és aquesta cosa anomenada ètica?* Centre Cives. Madrid. 1994
- Sánchez Vázquez, Adolfo (1969). *Ètica*. Ed. Crítica. Barcelona. 1981
- Valcárcel, Amèlia. "Valor", en 10 paraules clau en ètica. Ed. Verb diví. Navarra. 1994

Activitats

1. El procés de socialització i els seus agents

Saps que els teus professors t'influeixen? Saps que la seua influència pot condicionar les teues opinions sobre els companys? Saps que el que penses dels teus companys està, en general, fortament influït per les opinions dels adults que et rodegen? Saps que estàs influït pels teus companys; molt pels que més tractes, menys o gens pels que no tractes? Saps que sofreixes la influència de la publicitat, de les pel·lícules, de la televisió, dels còmics, dels grups musicals, dels periòdics i de tots els altres mitjans que serveixen per a crear l'opinió?

El llibre roig del cole

1. Busca en un diccionari què és la socialització.
2. Fes una llista dels agents socialitzadors que apareixen en el text.
3. Creus que estan els agents més importants o tires en falta algun? Quin?
4. Ordena'ls, col·locant en primer lloc aquell que consideres el més important a l'hora d'inculcar-te valors i, a continuació, explica per què els has ordenat d'aquesta manera concreta.
5. Creus que actualment t'estan socialitzant?
6. I tu, formes part d'algun agent socialitzador? De quin?

2. Accions morals: Fes una anàlisi de l'expressió "el fi no justifica els mitjans"

3. Les normes morals: Dels fets que s'anomenen a continuació explica quins compleixen o incompleixen una norma moral, i quins compleixen o atempten contra un altre tipus de norma que no és moral. L'important és que indiques el per què de la teua resposta.

1. Un equip mèdic experimenta amb persones malaltes. Aquests són pobres i se sotmeten a l'experimentació per diners.
2. Una companya teua ha sigut sancionada per insultar-te.
3. Un conductor se salta un semàfor en roig.
4. En un bar es col·loca un cartell que diu: "prohibida l'entrada a gitans i moros".
5. Un professor sanciona una alumna per insultar una companya teua.
6. Una jove asseguda en l'autobús cedeix el seu seient un ancià.

4. La responsabilitat: debat

Rosa Montero, "LA CULPA Y LA ANOREXIA" El País Semanal, núm. 1078, 25/05/1997

Dentro de las múltiples bobadas que a veces leemos (y a lo peor, hasta escribimos) en los periódicos, una de las que me ha dejado más patidifusa últimamente ha sido ese estudio sobre la anorexia según el cual unos superferolíticos científicos británicos aseguraban que habían descubierto algo así como la causa de esta enfermedad: una disminución del riego sanguíneo en una zona concreta del cerebro. O sea, trompeteaban victoriosos los medios de comunicación: un origen orgánico y no psicológico.

A decir verdad, la noticia me parece tal necedad que al principio tendí a suponer que habíamos sido nosotros, los periodistas, quienes reprodujimos mal lo que los científicos decían; y que no alardeaban de haber descubierto la causa de la anorexia, sino simplemente un efecto más de la enfermedad, equiparable, por ejemplo, a la fenomenal disminución de masa ósea que también se produce. De todos es sabido que un anoréxico es un esqueleto viviente; a fuerza de no comer, se queda suspendido en los confines de la inanición, y ahí, en esa suerte de fronteriza muerte-vida, colgando en el vacío y descamado, es capaz de resistir durante muchos años. Pero esa existencia al límite tiene sus costes: a los enfermos se les cae el pelo, se les retira la regla, se les descalcifican los huesos hasta el punto de disminuir de altura varios centímetros... y también es posible que, como dicen esos investigadores, sus cerebros tengan un riego sanguíneo menor que un cerebro normal. Lo cual no sería otra cosa que una consecuencia de la hambruna.

Pero por lo visto fueron los propios científicos quienes colaboraron en el triunfalismo y la confusión. "¿Cómo saben que las alteraciones cerebrales no han sido causadas por la propia anorexia?", les preguntaron. "Porque cuando los enfermos se curan siguen manteniendo la diferencia de riego". Bien, los anoréxicos que han sanado tampoco recuperan nunca toda la masa ósea que perdieron. Irrita y amedrenta una falta de rigor tan elemental.

¿Y por qué unos científicos tan de chichinabo son capaces de acaparar páginas y páginas de la prensa mundial? Porque su mensaje alivia, porque están en la onda de los tiempos, porque dicen lo que la sociedad desea oír. Lo explicó muy clarito uno de esos investigadores británicos tan luminosos: "Podemos decir a la gente que padece anorexia y a los padres de los enfermos que no es culpa suya".

La culpa, ay. La culpa está empezando a quedarse tan obsoleta en el mundo de hoy como el bombín y el coche de caballos. No reivindicó ese pozo insondable de la culpabilidad judeo-cristiana, que nos hace asumir la autoría del Diluvio Universal a poco que se nos apriete, pero sí esa cuota de culpa inevitable y necesaria, que emana del sentido de responsabilidad, de la ética personal y de la estructura fundamental de lo que somos. Esa culpa, en fin, es uno de los marcos básicos del ser, uno de nuestros límites interiores. De hecho, es imposible vivir una vida normal sin tener que decidir entre opciones precarias, sin causar algún daño, sin alguna clase de remordimiento.

Pero hoy todo se organiza en la sociedad para evitar la culpa, para extirparla por completo. Esa debe de ser una de las razones del auge actual del biologismo: como si los humanos no fuéramos sino un ciego y fatídico conglomerado de células y genes y reacciones químicas. Y así, nos sacudimos de encima la responsabilidad y la culpa como quien se extrae una muela picada, sin advertir que, en la misma operación, estamos perdiendo parte de la sustancia humana.

5. Els valors: Digues quin valor és el que predomina en les afirmacions següents:

Per a aconseguir el plaer, ballaria sobre un dit.

Per a aconseguir un món més just, estic disposada a tot.

Perquè no hi haja desigualtats socials, em dedicaré a combatre-les.

Per a aconseguir ser rica, xafaré a qui se'm pose davant.

Per a aconseguir ser sàvia, llegiré molt.

6. Dilemes morals: En el dilema proposat per Esperanza Guisán:

1. Quins valors s'hagen en conflicte en aquest dilema?
2. Deu el marit sacrificar la seua carrera a fi que la seua esposa pugui tenir més llarga vida?
3. Quina vida ha de prevaldre sobre l'altra?
4. Quin concepte de vida, què bé o valor ha de ser prioritari?

7. Alguns conceptes rellevants: Realitza un mapa conceptual de l'apartat 3